

1794 21
379

RECVRRENTEM

DIE. XXIX. IAN. CIOIOCCXCIIII.

AVGVSTISSIMI. REGIS
CHRISTIANI. VII

NATALEM

SOLEMNI. ORATIONE. CELEBRANDVM

INDICVNT

PRORECTOR. ET. SENATVS

ACADEMIAE. KILONIENSIS

INTERPRETE

A. G. CRAMER

ANTECESSORE

Insunt: ad Historiam Nouellarum Iustiniani Imp. Analecta literaria.

KILONII

LITERIS. MICH. FRIDER. BARTSCHII. ACAD. TYPOGR.

*Dr. Hoffmann, B. Direktor Jagdamt
zu Jellen.*

REVERENTEM

DIE XXIX. JAN. CXCIX.

AVGVSTISSIME REGIS

CHRISTIANI VII

MAJESTATI

SOLENNI ORATIONE CELEBRANDAM

INDICAVIT

PROFECTOR ET SENATUS

ACADEMIAE KILONIENSIS

EXCERPTUM

A. G. GRAMER

PROFESSOR

typogr. ob. officinae Kiloniensi pap. Schell. h. v. v. v.

KILONII

LITTELL. MICH. REISSER. EASTWICH. ACAD. TYPOGR.

Faint handwritten notes at the bottom of the page.

Qui ante paucos menses, non sine insigni reipublicae literariae, familiae et amicorum damno diem supremum obiit, legitimus Academiae nostrae Orator G V I L. E R N. C H R I S T I A N I, Vir, cuius doctrinam, ingenium, mores, uel post mortem suspiciunt, qui literas, prudentiam, sinceritatem, animi leporem aestimare norunt; hic talis uir, quotiescunque indicenda ipsi erant solemnitas academica, solebat fere prolusionis materiam, doctam quidem & utilem sibi sumere, sed ab ornatu sterilem atque iniucundam. Quod, quanquam subinde a non nemine reprehensum memini, tamen ego prudenter ab ipso factum semper existimavi. Demus enim esse, qui disquisitiones de anno singularis cuiusdam rei gestae, de officiis minutulis, deque libris rarioribus, aut uno atque altero ueterum scriptorum loco deprauato, spernant & ad classem de tribus capellis litium amandent: plerique tamen has res utilitate sua neutiquam destitui merito putabunt. Sed cum, exoleto fere illo sedentariam plane uitam agendi more, quem maiores tenuerunt, saeculi nostri ingenium uix pati uideatur, ut huiusmodi quaestiones iustis uoluminibus pertractentur, difficile emtorem ac lectorem habituris, exquiri autem

autem studiose, interdum adeo sumtuose, ab harum rerum a-
 mantibus, si breui pagina continentur, experientia doceat: quid,
 obsecro, magis conuenit, quam absolui eas statuis his disserta-
 tionibus, in quibus typis mandandis non emendicata bibliopo-
 larum opus est gratia, quarumque iam per se ea facta est condi-
 tio, ut a paucis legantur, & ab his fere tantum, quibus quo-
 dammodo uirtute officii in legendis atque euoluendis non sua-
 uibus scriptiunculis, sed grauibus & elegantia destitutis libris
 pleraque aetas consumitur. Quare, cum post obitum Viri de-
 sideratissimi, prouincia proludendi supplicationibus, in diem
 natalem regium constitutis, praeter spem atque opinionem
 ad me interim delata esset: quod ille secutus est olim consilium,
 id mihi quoque sequendum esse duxi. Circumspicienti uero
 materiam scribendi commodam, iam longo inde tempore praе-
 meditata, nondum tamen excussa, de numero atque ordine *No-
 uellarum Constitutionum Imp. Iustiniani* sese obtulit, vel ideo
 opportuna, quod hoc modo recitationes in Historiam iuris Ro-
 mani subleuatam iri sperem. Enimuero istarum Nouellarum,
 quemadmodum uulgo audire solent, historia, quot quantisque
 circumsepta impedimentis, quamque parum adhuc uel post
 eruditissimorum hominum gnauiter nauatam operam ela-
 borata & exulta sit, neminem fugere potest, qui uicissitu-
 dines Iurisprudentiae Romanae apud animum perpenderit, aut,
 quae docte & fuse nuper in hanc rem commentatus est Vir
 Cel. ZEPERNICK,¹⁾ attentus legerit. Substitit tamen is praeci-
 pue in difficultatibus, quibus rationes & caussae politicae sin-
 gularum constitutionum premuntur; de nubeculis, quibus histo-
 ria literaria totius corporis Nouellarum circumfunditur, parum
 aut nihil in medium proposuit. Neque tamen haec pars negligi
 mere-

1) Car. Frid. ZEPERNICK *Delectus rumque historiam illustrantium. Hal. 1783.*
Scriptorum Nouellas Iustiniani Imp. ca- 8. Praef.

meretur, quoniam, nisi decisis antea, quae circa numerum nouellarum in diuersis libris editis existunt, dissensionibus, remotisque quaestionibus unde quaeque originem traxerit, de illarum ipsarum natura atque vi, sanum iudicium ferri non posse uideatur. Itaque cum decantatissima sit cantilena ista: *Quid quid glossa non agnoscit, nec agnoscit curia*, crederes profecto fati constare inter omnes, quae Constitutiones commentariis Interpretum antiquorum, quos Glossatores uulgo appellamus, illustratae quondam fuerint. Atqui tamen, si paucos hac notitia instructos esse contenderim, falsus neutiquam ero, cum uel ii ipsi, qui opera data constitutiones, quas *glossatas*, barbara sed breuitati accommoda uoce appellant, suis libris configuarunt, in iis enumerandis lapsi sint, plerique etiam Ictorum Corporis iuris glossatam editionem neque ipsi possideant neque adeo oculis unquam usurpauerint. Erit igitur, nisi omnia me fallunt, haud inutilis opera, si tandem aliquando hae plus quam saeculares nebulae e historia iuris depellantur. Atque, ne extra oleas uagetur haec disputatio, primum *de glossatarum Nouellarum numero atque ordine* dicam, deinde *de earum editione Haloandrina*. Nam quae de *Scrimgeriana & Gothofrediana*, de *Homborgkiana* item uersione meditatatus sum, ea, exclusus temporis angustia, alii loco referuare cogor.

Sed de numero atque ordine, quo se inuicem excipiunt in editis glossatis Corporibus iuris Constitutiones nouellae Iustiniani, priusquam sermonem instituam, admonendus est lector, me omnem calculum ad editionem Gothofredi, quae unice fere in usu hominum uersatur, subducere. Deinde, quanquam nullus dubitem affirmare, editiones glossatas, quae ante annum supra millesimum quingentesimum sexagesimum lucem adspexerunt, quarum oppido magna pars olim a me inspecta fuit, neque

neque numero, neque ordine a se inuicem distare: quo tamen maior sit rei fides, indicandum est, quibus iam nunc potissimum usus sim. Sunt autem hae, & raro occurrentes & praestantia paucis cedentes: a) *Volumen Bernardini de Tridino de Monteferrato: nouiter cum summa ac diligenti correctiōe impressū.* Excusum est a. MDXCV. forma maiore. ²⁾ b) *Authentica D. Justiniani Imp. Aug. Nouellarum uolumen eruditissimam aduersionibus; adscriptionibusque pretextū: a falsis, ad ueras allegationes reductum.* (hoc intellige de glossis) *non pretermissa lectionum legi dignarum uarietate.* &c. Lugduni, ad Salamandrae, Apud Sennetonios Fratres. M. D. L. Fol. c) *Volumen. Complectitur hoc Volumen Nouellas Constitutiones — Tres item posteriores libros Codicis: Feudorum — duos: Constitutiones Friderici II. Extrauagantes — & Tractatum de Pace Constantiae. Omnia ad uetustissimorum simul & emendatissimorum exemplarium fidem recognita, emendata.* — Lugduni, Apud Hugonem a Porta, & Antonium Vincentium. M. D. L. forma quadrata. ³⁾ Praeterea commodum accidit, ut singulari amicitia & beneficio Viri undequaque doctissimi MOLDENHAVERI, praefecti inter alia splendidissimae & instructissimae bibliothecae regiae, quae Hafniae est, praesto mihi esset MS. liber, rarissimo exemplo, omnes uniuersi corporis iuris partes

²⁾ Ita enim in calce trium posteriorum Codicis librorum, qui, ut fieri tunc solebat, Nouellas excipiunt, subscriptio se habet: *Exactum hoc insigne atque preclarum opus uoluminis summoque studio ac cura emendarum: Venetiis impressum per Bernardinum de Tridino de Monteferrato. Anno salutis. M. CCCCLXXXIII. die. XVIII. Julii.* Huius editionis nusquam ego mentionem factam memini, ne apud hos quidem, qui data opera de libris, sub initium artis typographicae natis, exposue-

runt. Quae post libros Codicis sequuntur in isto Volumine Institutiones recenset GEBAYER in *Ordin. Instit.* Praefat. p. XXXI. & DENIS *Supplem. ad Maitt. T. I. p. 371.* uterque in subscriptione diuersi; de qua re iudicium ferre ipse ideo impeditior, quia in exemplari, quod prae oculos est, ultimae plagulae excisae sunt.

³⁾ Cf. BRENCMANNI *Hist. Pandect.* L. III. cap. IV. p. 269. & cap. V. p. 292.

tes complectens, literis elegantissimis & sine glossis exaratus. De quo libro, major enim alibi de eo dicendi copia erit, hic tantum moneo, quanquam in numero a supra relatis editionibus parumper abeat, eum tamen ubique eundem ordinem seruare, quod & in aliis codicibus, quos olim inspexi, me obseruare memini. Gothofredi glossatam editionem, etsi in oculis esset, huic usui adhibere ideo ueritus sum, quod neque numero, neque ordine glossatas reliquas sequitur, sed, demto commentariorum apparatu, eiusdem tenoris est, cuius ceterae huius auctoris.

Jam uero ut ad rem ueniam, si, qui numerum glossatarum nouellarum inierunt, quorum nomina ubique obuia, lubens praetereo, sententiam rogas, ad unum omnes *nonaginta octo* reperiri clamitant; quodsi uero ipsa uetusta exemplaria inspicias, non nisi *nonaginta septem* deprehendes. Cuius quidem discriminis atque erroris haec uidetur esse causa, quod, cum animaduertent in Edit. glossatis numeros, per totum currentes opus, haud praefigi nouellis, sed eas tantum titulorum in unaquaque Collatione numeris discerni, non ipsas constitutiones numerarint, sed titulos inuicem se excipientes. Hinc, cum Nouella *octaua* Collationis secundae in antiquis libris duos constituat titulos, *secundum* nempe & *tertium*, adeoque totum Nouellarum opus *nonaginta octo* absoluat titulis, improuide totidem inde effecterunt Constitutiones. Quemadmodum uero fieri solet, ut error errorem trahat, ita & hic factum conspicimus. Nam qui ad editiones communes singulas enumerarunt Nouellas glossatas, *Pagenstecherus*, *Menckenius*, *Glückius* aliique, tum nonnullas glossatas inter non-glossatas retulerunt, tum quoque *quasdam* non-glossatas inter glossatas. Atque ut de PAGENSTE-

CHE-

CHERO prius dicam, is ⁴⁾ tanquam glossatam profert *Nou. XXXII.* quae tamen, cum a uetustis exemplaribus exolet minime in hunc censum uenire potest. Quae uero excusationis causa subjungit, ea rem non tam expedire quam impedire uidentur. Ait: *Adhuc collatione s. tit. 6. in eodem corpore additur constitutio brevis, sed in glossa est:* hanc legem quidam non habent & non legitur. *Hinc ejus loco addidi Nouellam 32. quae eadem est cum Nouella 34. Ita manet numerus Nouellarum glossatarum 98.* Quae uerba quid sibi uelint, uix capio. Equidem uerum esse concedo, praedictam glossam inueniri ad *Collat. VIII. Tit. 6. edit. gloss. h. e. ad Nou. CX. edit. Gothofredi,* & inde colligi posse, eam non in omnibus extitisse Codd. quemadmodum nec in supra laudato Codice Hafniensi extat; sed quis alius nisi Pagenstecherus hinc ratiocinabitur: *Quia Nou. 110 dubiae fidei est, quo praconceptum glossatarum nouellarum numerum conficiam et hanc, et aliam praeterea, quam glossatam nunquam fuisse satis scio, (ea enim est Nou. XXXII.) cum uere glossatis in censum redigam.* Neque enim recte se habent, quae addit: *ejus (Nou. puta CX.) loco addidisse se supra Nouellam illam XXXII. cum aperte utramque in catalogum suum retulerit.* Enimuero si hoc non est pueriliter peccare, quid, sodes, aliud est? Nec tamen multo melior MENCCKENIUS ⁵⁾, qui, postquam indicem Pagenstecherianum exhibuit, mox subdit: *a quo licebit in hoc unico recedere, quod ipse Nou. CVI. Glossatis accensuit, cum tamen illam Glossata, quae inspexi, Corpora non commemorent, ACCVRSIUS uero post Nou. CX. satis incongrue recenset, id quod inde profectum reor, quoniam Nou. CX. ejusdem dispositionem, tanquam posterior, abrogat.* Quae uerba,

4) A. A. PAGENSTECHER Sicilim. ad *Compend. juris Lauserbach. Manip. IV.* p. 17.

5) *God. Lud. MENCCKEN D. de Nouell. glossat. & non glossat. auctoritate iur. Lipf. 1707. s. VI. & ap. ZEPERNICK. l. c. p. 319.*

uerba, si quis cimmeria nocte obscuriora dicat, ego inficias non ibo, plane enim me comminisci non posse profiteor, quae tandem illa sint Corpora glossata, in quibus Nou. CVI. non commemoretur. Si tamen, quae de hoc loco mea sit conjectura dicendum est, putem Menckenium numeris lapsum esse & hoc dicere uoluisse: *illam a Pagenstechero iam notatam Nou. CX. a se non referri inter glossatas.* Cuius commenti quae sit ratio paullo ante expositum est, quanquam ea multum infringatur ab ipso Menckenio, dum: *Constitutionem istam satis incongrue, ait, ab Accursio recenseri.* Quidni enim? inter glossatas non est referenda, quae ab Accursio agnita est, atque in quam is, licet breuissime, commentatus est? Hic ipse Accursius, cujus in primis industria Glossa talis constitit, qualem nunc habemus? Quae in reliquis reprehendi, ea nollem mihi repetenda essent, in uiro industria & doctrina juris paucis hodie comparando. Est tamen GLVCKII recensensus ⁶⁾, nescio unde depromptus, caeteris adhuc uitiosior, cum non solum Nou. *Centesimam sextam* e glossatis praeter meritum eiiciat, uerum etiam, praeter *tricesimam tertiam*, glossatis *undecimam* accenseat. Sed ne diutius lectorum patientia abutar, enumerandae tandem ueniunt quotquot in editis Corporibus juris glossatis deprehenduntur Constitutiones. Sunt autem haec: Nou. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 22. 23. 33. 34. 39. 44. 46. 47. 48. 49. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 60. 61. 63. 66. 67. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 123. 124. 125. 127. 128. 131. 132. 134. 143. 159. Ita si uulgi opinionem sequaris. Sed, si quae sentio dicenda sunt, neque illas abscesse glossatas nominandas existimauerim, neque eas omnes, quae ad

B

6) Glücks Erläuterung der Pandecten nach Hefffeld. Th. I. S. 54. S. 334.

ad Jurisconsultorum medii aevi notitiam peruenerunt, ita enim multo amplior euaderet numerus, sed istas tantum, quas ad Corpus Authenticarum Collationum olim relatas fuisse constat. Quodsi uero ad hanc normam exigas supra enumeratas Constitutiones, uix erit ut omnes glossatarum in censu habeas. Nam primum quidem eiicienda erit *Nou. CX.* non tamen ex sola ista ratione, quam Pagenstecher & Menckenius protulerunt, sed quoque partim, quod praeter pauca supra allata uerba, nihil ad eam annotatum legimus, id quod, si glossatorum morem tenes, plane insolens uideri debet; partim quod, si talis esset, probabiliter in omnibus legeretur Codd. qui post ea tempora conscripti sunt, ab Hafnienfi autem regio, qui istud aeuum excedere non uidetur, exulet; denique, quod, qui ad singulas Nouellas commentatus est, *Bartolus*, eam sicco plane pede praeteriit, neque is, neque alius Glossator in animaduersionibus ad *Nou. CVI.* quicquam monuit, quo certior reddatur lector, eam abrogari per *Nou. CX.* Illud uero neutiquam fluctus, ut ajunt, in simpulo mouere debet, quod saltem aliqua, licet perbreuis, *Nou. CX.* adscripta uisitur glossa, cum satis expeditum sit, multa post Accursium glossae adiecta fuisse. Minimum porro inde concludas idem de *Nou. CVI.* dici posse, cum in Sennetoniana editione aequae paucae eidem adscripta cernantur uerba, in glossata uero Gothofredi nulla adeo; id enim dubio procul incuria factum est, cum plenior extet in Hugonis a Porta, & magis adhuc in illa Bernardini de Tridino. Adde quod ad hanc *Nou. Bartoli* ⁷⁾ Commentaria leguntur, & in MS. eodem quo in editis ordine. Praeter autem istam *Nou. CX.* ex iisdem fere rationibus expungenda uidetur *Nou. LXIII.* quippe quae itidem a MS. abest, nullamque habet glossam, nisi unam Bartoli summulam, desum-

7) Vid. *BARTOLI* in *Institutiones & Authenticas Commentaria*, studio & opera Jac. Conenarii. Basil. M D. LXII. Fol.

defuntam recentiori demum tempore ex pleniore eius Commentario. Atqui Bartolum quis inter Glossatores numerabit, nisi laxiori sensu utatur? Imo uero ipsa Bartoli Commentaria dictorum fidem augent. Neque enim, quod alias solempne ipsi est, hic glossae ullam facit mentionem, sed sola nititur Jacobi de Bellouisu auctoritate, qui, Bartolo *συγγροως*, in Nouellas non solum commentatus est, sed etiam, uti ex Contio deinceps ostendam, lecturae suae adiecit extrauagantes quasdam Nouellas, in quibus forte haec quoque fuit. His ita constitutis, si glossatarum Nouellarum numerum ad supra scriptam definitionem exigimus, probabiliter non nisi *nonaginta quinque* Constitutiones habebimus. — In gratiam eorum, quibus accuratior historiae iuris cognitio curae est, adicio, esse in his Nouellis quasdam quae, cum Authenticae essent extraordinariae sectionis ⁸⁾, non uidentur a Doctoribus in publicis recitationibus expositae fuisse, quamuis ab iisdem ad subleuanda priuata studia, commentariis exornarentur. Huius generis est Nou. LXXX. ubi glossator; *Hanc non lego, sed quidam sic notant, & sequuntur dein glossae.* Expressius de se *ACCURSIUS* ⁹⁾: *Hunc rit. non lego, sed quaedam in eo noto.* & alibi idem ¹⁰⁾: *litram non lego, nisi ut notem.*

Haec de numero glossatarum Nouellarum. Sed remouenda adhuc restat opinio, quae quo est antiquior, eo plures etiam doctorum hominum libros inquinauit. Plerique enim sibi persuadent, non nisi has siue XCVIII. siue XCV. Constitutiones cognitae mediae aevi Jurisperitis, nec alias ab antiquo interprete, quisquis demum ille sit, nisi, quod propius uero est, plures fuerint, in latinum sermonem translatas fuisse, hancque adeo causam esse, ut nec aliae hodie in usu fori uersentur, cum, quae

praeter

⁸⁾ PANZIROLVS I, c. Lib. II. cap. IV.

⁹⁾ ad Nov. LXXXV.

¹⁰⁾ ad Nov. CLIX.

gentiores in eo plerumque quod fontem fileant. Sed talia desideria specimina quotidie, in Gothofredo in primis, obseruare licet, qui rarissime ex quibus sua hausit, indicat. Caeterum *Contius* hanc Nouellam latine emissam existimat, quod ipsi ego, propter contextus rationem, minime concesserim.

b) *Nou. XIII.* Hanc quoque primus eruit *CVIACIVS*,¹³⁾ primus, ut reliquas fere, inseruit *Contius* Corpori iuris. Eandem in antiquis libris se uidisse testatur *Ant. AVGVSTINVS*¹⁴⁾

c) *Nou. XXI.* Eandem in ueteribus libris Authenticorum barbare conuersam reperiri, testis est idem *A. Augustinus*, adens, constare eam *Bartolum* habuisse. Bartoli locum frustra quaesui. *CVIACIVS*¹⁵⁾ primus eam edit, *Contius* primus inserit.

d) *Nou. XXIX.* Abest quidem hodie ab editis. Sed si uera sunt, quae hic memorat *A. Augustinus*, extitisse olim debet in MSS. latinis, cum laudetur ab *Alberico ROSATIO*¹⁶⁾, saeculi decimi quarti Jurisconsulto celeberrimo, qui, quod multa ex obscura uetustate in lucem protulerit, suo tempore *fidelis antiquitatis obseruator* est appellatus¹⁷⁾.

e) *Nou.*

13) In *Exposit. Nou. 166.* Memoratu digna sunt uerba ejus. Post enim mentionem factam Juliani, Veteris Interpretis, Haloandri & Scrimgeri, pergit: *His quatuor uirum uerba oportet, qui uolent sibi parare omnes (Nouellas), uel earum epitomen, simul ac quaerere eum diligenter ueteris interpretis, quas suppressit hominum incuria uel inscitia. Putem enim reperiri posse omnes, ut mihi conigit reperisse Nov. de prima Iustitiana, de praetoribus plebis, de Armeniis, & Accusatio ipsi etiam conrigerat*

38 & 45, quas adducit nescio quo loco; & hac ratione persuadebitur forsitan imperitis, indocilibus, incredulis, non minus omnes esse authenticas 166. scilicet quam pauculae sint illae, quas solas esse e corpore juris falso testificantur & adseuerant, quasque solas ius facere uolunt.

14) in *Paratit. seu Schol. ad Nouell. adj. Versioni Hombergk.*

15) ad dict. *Nou. 166.*

16) in *Dictionario uoce Aquilegia.*

17) teste *PANZIROLO l. c. Lib. II. cap. 66.*

- e) *Nov. XXXV. XXXVI. XXXVII.* Extant integrae apud PITHOEVUM in editione Juliani, unde eas in uersionem suam recepit *Homborgius*. Idem facere oportuerat *Gothofredum*; & facere poterat, cum sua aetate jam publice extarent, nisi is omnino in paranda editione sua ad stuporem negligens fuisset, in eo scilicet nimium felix, quod tot inuenerit sequaces, qui in edendo Corpore juris inuita *Minerua* studia sua in publicum propulerunt.
- f) *Nov. XXXVIII.* Inseruit *Contius* e MS. Eam fuisse penes ueteres Interpretes *Azonem*, *Accursium* & *Alber. de Rosate* dicit *Augustinus*. Sed de *Alberico* rem aliter se habere, notat *CONTIVS* ¹⁸⁾. Ego neque *Accursii*, neque *Azonis* locum inuestigare potui.
- g) *Nov. XL.* Hodie non extat, sed nota fuit *Alber. Rosatensi* ¹⁹⁾.
- h) *Nov. XLII.* Dubitabat *C. F. HOMMEL* ²⁰⁾ quisnam primus intercalasset. Fecisse id *Contium* facile edoceri poterat ex hac eius nota: *Versa quidem est ab Haloandro, sed ueterem eius translationem ex tomo Concilii quinti Constantinopolitani restituumus, et mendis quibus scatebat etiam in nouissima editione Coloniensi anni 1567 perpurgauimus.* — Quae *Contius* hic de nouissima perhibet editione Concilii quinti oecumenici, ea de prima intelligenda sunt. Primus enim, si *BALVZIO* ²¹⁾ fidimus, haec acta euulgauit *Surius* a. M. D. LXVII. Quicquid sit, ut plenior esset huius Nouellae notitia, perquisitui *To. Dom. MANSI* Sacrorum Conciliorum nouam & amplissimam Collectionem ²²⁾ sed vano hucusque successu.

ACCVR-

¹⁸⁾ ad *Nov. 101.*¹⁹⁾ *l. c. f. uoce: Ecclesia Sanctae Resurrectionis.* Testes sunt *Contius* & *Augustinus b. l.*²⁰⁾ in *litteratura jur.* p. 299. edit. anni 1761.²¹⁾ in *Praef. ad Acta Concilii V. p. XV.*²²⁾ ubi *T. IX.* a p. 171. inde, usque ad p. 702. extant Acta huius Concilii.

ACCURSIUS non ignota fuit Constitutio haec, quippe qui eam ad *Auth. Sed nouo jure Cod. de seru. fugit.* his uerbis laudat: *Tertius est in Nouellis de quibusdam haereticis caet. quae uerba, cum apud Azonem, ex quo tamen reliqua hujus glossae ad uerbum paene exscripta sunt, deficiant, dubitari potest, an nota ipsi fuerit.*

i) *Nou. XLV.* Huius rursus fit mentio ab ACCURSIUS ad *L. pen. Cod. de haeret.* ubi ad uerba: *contra Orthodoxos, in fine ita: Item an orthodoxus contra haereticos potest testificari? Respond. sic: ut in nouellis. & plenius ad uerbum Angustetur: Item signant hic quidam talem Auth. Sed hodie nulli Iudaeo permittitur ferre testimonium contra Orthodoxum, nisi in curiali conditione, ut in auth. de haeret. uel in auth. ut haeretici curiales §. illud, uel in auth. de testi. haeticorum. Sed certe non inuenitur haec auth. inter auth. sed dicunt quidam reperiri in nouellis.* Et quamquam Accursii nomen huic glossae in editis libris non est adscriptum, hunc tamen auctorem esse, cognoui ex vetustissimo libro, anno, ut ex subscriptione patet, MCCLXII scripto, nouem libros Codicis continente, multisque optimaе notae lectionibus referto. Hic liber eodem quo superior beneficio, nunc penes me est, verum bibliothecae Regiae *κειμηλιον*. Caeterum Accursii uerba confirmat AZO²³⁾. *Orthodoxo, inquit, licet testificari contra haeticum: ut dicunt in Nouellis haberi, et est in Decretis. Pergit dein: Habent hic quidam Auth. Sed Curiales, sed falsum est, nec reperitur in corpore Auth. et ideo rescindendum.* Accursii locum iam notauerat Augustinus.

k) *Nov.*

23) in: *ad Singulas Leges XII libror. edito ex biblioth. Ant. Conii, (Lugduni) MDXCVI. 4. ad L. pen. Cod. d. r.*
Codicis | *Commentario & magno Apparatu,*

k) *Nov. LIX.* Detecta est a Contio. Eius mentionem fieri ab ALBERICO ²⁴⁾, auctor est *Augustinus*.

l) *Nov. LXII.* Plenior, quam in reliquis editis, huius Nouellae extat Epitome apud Charondam in fine procurati a se Corporis juris. Animaduertit praeterea *Augustinus* hanc Constitutionem excitari ab ACCVRSIO ²⁵⁾. Verba Glossatoris haec sunt: *Sed illustribus uiris permittebatur patricianus codicillos accipere, quamuis huiusmodi dignitatibus non fuerint primo decorati, ut in nouell. de ord. se. i. e. de ordine senatorum*, ut recte *Augustinus*, non de ordine sedendi ut quidam suspicabantur. Confirmat AZO ²⁶⁾, ex quo, ut solet facere in Codice, sua mutuatus est *Accursius*. Paullo aliter tamen ultima uerba apud illum, sic: *ut nouell. contra ta. de ord. senat.* Ubi, quid sibi uelint ista: *contra ta.* fateor me nescire, nisi forte fuerint initialia Constitutionis uerba, quam satis probabile est latine conscriptam fuisse. Sed alia hic se exferit dubitatio, an non potius Interpretes hi in mente habuerint Juliani epitomen, quam integram Nouellam, cum uel inter dupondios notum sit, in Glossis *Nouellarum* nomine Julianum, barbaram uersionem *Authenticarum* uenire ²⁷⁾. Atque ita hunc quoque locum *CVIACIUS* ²⁸⁾ capere uidetur. Equidem ego nihil hic definitio. Moneo tamen, quae ita generaliter efferuntur, non ubique uera me deprehendisse, sed quandoque & *Authenticas Nouellarum* appellatione inuenisse. Atque ut uno testimonio sat ualido defungar, in locis glossae, quos supra laudaui, Constitutio XLII. aperte Nouella uocatur, etsi ea
a Ju-

24) sub uoce: *exequiae*.

25) in L. 3. Cod. de Consul. ad uerbum: *Dignitatem*.

26) d. l. ad L. 3. Cod. d. r.

27) *ALCIAT. Parerg. Lib. II. cap.*

46. *CONTIVS Praef. ad Nou. BACH Hist. jur. p. 609.*

28) *Commentario ad libros III. poster. Cod. b. r.*

a Juliano in compendium nunquam redacta fuerit. Quod caeterum ad glossam *L. 3. Cod. de Consul.* attinet, ea a me ita producta est, quemadmodum in antiquis exemplaribus exhibetur. Caue enim *Bauozae* fidem adhibeas, qui eam ita profert: *ut in aurb. de ordi. se. Coll. 5. nou. 62.* Nempe qui glossarum auctoritate uti cupit, & est profecto illarum multiplex fructus, abstinere debet a Corporibus juris, quae post *Contii* tempora edita sunt, qualia sunt illa *Bauozae*, *Gothofredi* & aliorum, imo si potis est, scriptis potius quam excusis libris, his certe non nisi antiquissimis uti, quando haud semel experientia edoctus fuerim, quantum sibi indulserint Editores, quamque varie mutilando & interpolando genuinam scripturam corruperint.

m) *Nou. LXV.* Integra haec extat apud *Pisbocum*, & ex eo apud *Homborgkium*.

n) *Nou. LXXXVII.* In editione *Charondae*, *Pacii*, *Gothofredi* & *Bauozae* ex interpretatione *Contii* esse dicitur. Id uerum sit, nec ne, non definio. Certe eorum auctoritas apud toties deceptum non admodum magna est, maior *CONTII*, ex cuius ad hanc Constitutionem nota, colligas *MS.* haustam esse. Ita enim ille: *In libro unde descripsi, inscribitur: De donationibus a curialibus factis, siue ab intestato uel testamento eorum successoribus. et sic etiam inscribi ait Cyprianus uetus glossographus, qui ex hac nouella decerpit tres Authenticas, quas Titulo C. quando et quib. quarta pars, addit.* Quis ille sit *Cyprianus* glossographus adhucdum non percepimus; in scriptoribus enim, qui glossatorum vitas posteritati commendarunt, huius Jurisconsulti memoria non celebratur. Sitne is, quem *Kilianum* vocat, & cum *Azone* *Rofredi* in iure praeceptorem perhibet *Valent. FORSTER* ²⁹⁾,

29) in *Histor. Fur. Lib. III. cap. 9.*

Lecto-

Lectores iudicent. Hoc unum claret, istis temporibus hanc Nouellam non penitus incognitam fuisse.

o) *Nov. CI.* Ex antiquis hanc laudauit *Albericus*, uoce *floruit*. Primus ueterem uersionem e MS. produxit & inseruit *Contius*. Caue idem credas de Constitutionibus, quae sequuntur *CII. & CIII.* Equidem scio excitari apud *Homburgk.* ueterem hic interpretem, sed praeter meritum, cum, quae habet uerba, ea sint ex Haloandri uersione petita.

p) *Nov. CXXIX.* Primus hanc, omiffam ab Haloandro, *Contius* produxit.

q) *Nov. CXXX.* Iterum *Contii* beneficio hic uetus interpres nunc legitur.

r) *Nov. CXXXIII.* Fluxit itidem e *Contiis* libris, quorum utinam ille plenior alicubi notitiam dedisset; nunc suspicari tantum licet esse hanc & alias ex Jacobi de Bellouifui Extrauagantibus.

s — u) *Nov. CXLV, CXLVI, CXLVIII.* Omnes tres e uersione antiqua debentur *Contii* industriae.

Ex hoc recensu satis luculenter patet, quamuis ad Collationes Authenticas a Glossatoribus Nouellae non nisi *XCVII*, aut *XCIV.* relatae fuerint, tamen eos plures, minimum *CXVII.* cognitae & latino sermone expressas habuisse, adeoque si uerum fateri uelimus, plerasque omnes Justinianaeas, quae integrae ad nos peruenerunt. Justiniani, inquam. Quis enim nescit, esse in illis *CLXVIII.* Constitutionibus, quae hodie uulgo circumferuntur nonnullas, quae Justinianum minime auctorem habeant. Nimirum quaedam *Iustini Iunioris* sunt, uidelicet *Nov. CXL. & Nov. CXLIV*, quaedam *Tiberii*, nempe *Nov. CLXI. CLXIII. & CLXIV.* Equidem scio a *BRVNQVELLIO*³⁰⁾, *BACHIO*³¹⁾ aliisque, ad

30) in *Hist. jur. P. II. c. XI. §. VII.*

31) in *Hist. Jrspr. Rom. L. IV. c. I. S. II. §. XX.*

Justinum Imp. quoque referri *Nov. CXVII. & CXLIX.* Recte, an injuria, in proptulo est. Nam quod ad Constitutionem priorem attinet, ea ex inscriptione apud Haloandrum Justiniano vindicanda est, praesertim cum ejusdem apud Scrimgerum subscriptio ostendat emissam esse post Christum anno 541, & imperii Justiniani decimo quinto. Idem de Constitutione CXLIX. dicendum est, ex cujus subscriptione rursus patet, incidere eam in a. 544. ³²⁾ Adhaec eximendae sunt *Formae*, seu *τυποι γενικοι* Praefectorum Praetorio ex libris *επαρχικων*, quae nunc titulo *Nov. CLXVI. CLXVII. & CLXVIII.* ueniunt. Earum primus HALOANDER ³³⁾ mentionem fecit. Cum uero, angustia temporis impeditus, eas non edidisset, princeps id fecit CVIACIVS ³⁴⁾ usus *βασιλικων* auxilio, iisque latinam epitomen adiunxit; quod breuiarium deinceps, iusta uersione neglecta, omnes Corporis juris Editiones inuasit. Praeter istas autem leges omnes, adhuc ex pleno numero excidit *Nov. CXXII.* quippe quae ad Edicta Justiniani pertinet, ubi quoque in editis reperitur, ut adeo proprie uniuersum non nisi Constitutiones Nouellae Justiniani CLIX. supersint, & si largior sis in concedendo, Glossatores ignorarint XLII. Ex harum tamen numero rursus, XXXIII. tantum integrae aetatem tulerunt beneficio Haloandri & Scrimgeri, reliquae non nisi per epitomen uel ab his, uel a Juliano e naufragio seruatae sunt.

Sed de numero glossatarum Nouellarum fortasse iam nimium dixi. Restat ut de ordine quo collectae sunt pauca perhibeam, qui sane in latinis antiquis longe alius est, atque in editis Gothofredi. Gothofredus enim *Contium* in plerisque secutus est, Contius *Scrimgerum*. Ad cujus ordinem si compares glos-

C 2

fatas,

32) Vid. WIELING *Frspr. Restit.*
in *Ind. Nou.* p. 174.

33) in *Praef. ad Nou.* fol. ult.

34) in *Expositione Nouellar.* quae
primum a M. D. LXIX, in vulgus
prodiit.

fatas, ita se inuicem numeris expressis excipiunt: Nou. 1 – 10. 12. 14 – 20. 22. 23. 105. 33. 34. 39. 44. 46. 48. 47. 51 – 57. 49. 58. 60. 61. 63. 66. 67. 71. 70. 69. 74. 72. 73. 76 – 85. 88. 89. 90. 92. 94. 91. 95 – 97. 99. 100. 98. 93. 107 – 112. 116. 114. 113. 115. 117 – 120. 125. 124. 131. 127. 159. 134. 86. 106. 132. 143. 128. 123. Hujus discriminis causam, quantum scio, nemo hucusque dixit, nec, credo, posse aliquam, in tanta monumentorum penuria, probabilem afferri, in primis cum neuter ordo neque in temporis aut materiae ratione quidquam habeat, quo nitatur.

Propositis ita, quae in historia Nouellarum glossatarum a recentioribus Jurisconsultis aut minus recte tradita, aut praeter meritum omissa uidebantur, ad alterum caput, quod *de numero ab Haloandro editarum Constitutionum* est, delabimur. In quo numero exponendo, mirabile dicta est, quantopere uiri etiam doctissimi alucinati fuerint, quanquam errores omnes facillime euitare poterant, si ipsum Haloandrum curatius & diligentius inspexissent. Est autem communis omnium fere opinio Nouellas CLXV. ab Haloandro editas esse. Id, quam erroneum sit, primus ostendit magni olim apud Batauos nominis Jurisconsultus Jac. VOORDA,³⁵⁾ sed ita ostendit, ut, loco unius erroris, plures substituerit. Adscribam uerba eius, quoniam ipse liber eius non in omnium manibus est: *Errant, inquit, longe, quicunque exisse ab Haloandro Nouellas CLXV. opinantur. Neque errant tantum, sed imprudentes etiam aperiunt, nec fugitiuis oculis percurrisse se unquam Haloandrinam editionem; immo ne legisse quidem Titulorum indicem, quem ille utraque lingua in ipso statim uoluminis limine exhibuit. Quid igitur in errorem illos induit? Scilicet ipsimet, uel quos quisque auctores habet, enotarunt tantum numerorum notas, extremo Titulo ab Haloandro, & in duplici illo indice & in ipso Nouella-*

35) Electorum cap. XXVII.

uellarum corpore, adscriptas. Numeratis utrobique Nouellas CLXV. Sed neutro loco in Graecis Latinis exhibet 40. 49. 70. 76. 106. 137. 140 & 149. Praeterea in Graeco eius indice, & in ipso quoque textu Graeco desunt insuper 6. 7. 10. 46. 54. 55. 57. 62. 98. 127. & 130. quarum tamen interpretatio Latina apud eum extat. Sed hae omnes, si discesseris ab secunda & sexagesima, reperiebantur etiam apud interpretem ueterem in Authenticorum libro. Alteram autem ab sexagesima, uel ejus potius epitomen, a Iuliano petiit. Ergo nec hae editae ab eo sunt. Hoc amplius 2. 5. 74. 75. 79. 83. et 84. habentur in Graeco eius indice; in textu Graeco non item: ut nudos harum Titulos, nihil autem amplius, edidisse dicendus sit. Denique Nouellam octauam, in duas distractam partes, exhibet ut duas: formula enim iurisiurandi, Nouellae octauae ad calcem adjecta, ipsi pro nona est. Demtis illis omnibus restabunt ex CLXV. supra centum septem et triginta, quas Graeco sermone Haloander uulgauit. Sed in his ipsis adhuc sex reperiuntur, quae non constitutiones sunt, sed constitutionum epitomae, nempe 111. 114. 138. 140. 150. et 165. Haecenus ille. Et descripsi uerba, ut appareret, quam oporteat subtiliter in rebus istiusmodi minutulis uersari, quamque facilis sit in iisdem lapsus memoriae aut oculorum. Tot autem insunt isti orationi vitia, ut non iniurii in Voordam nostrum esse uiderentur Grauina, Brunnquellus, Hoffmannus aliique quos ille acido sale perfricat, si, tela retorquenda, & ipsi palam dicerent nonnisi fugitiuis oculis percurrisse eum editionem Haloandrinam. Atque ne gratis quidquam protulisse uidear, quo auctoritas tanti hominis imminuatur, quam nimis propenso animo nuper secutos esse Viros CELZERNICKIUM ³⁶⁾ & GLÜCKIUM ³⁷⁾ scio, ex unaquaque illarum quatuor classium, quas Voorda constituit, aliquot tantum errorum specimina dabo. Nam quod ad primam attinet, immerito, tanquam capite censae, eximuntur e ciuitate Haloandri-

36) loc. supra excitaro.

37) d. l. p. 335 sq.

andrina Nouella *quadragesima nona* & *septuagesima*, quae integrae, licet aliis sub numerorum notis, adfunt, de quo facile constare potuiffet Jcto Batauo, si ipsa earum uerba initialia inspexiffet. Desiderantur contra ab iplo non commemoratae & quidem tam in graeco textu, quam in latino, nouella *quadragesima prima*, *sexagesima octaua* & *centesima uicesima nona*. In secunda dein classe minus recte ponuntur *decima*, *quingagesima septima* & *centesima tricesima*, quae omnes ibi Graece & latine leguntur. At, quod obseruatum non est, *nona*, *duodesagesima* & *centesima sexta*, in graecis deficiunt, & extat tantum antiqua interpretatio. In tertio ordine omiffa est Nou. *septuagesima sexta*, male uero ad eum relata *septuagesima quinta*, cuius ne γεο quidem inibi habetur. In quarto denique plures Constitutionum Epitomae omiffae sunt, quas adeo omnes in Haloandro integras adesse secundum Uoordam existimabis. Tales sunt *uicesima tertia*, & *tricesima tertia* cum *tribus insequentibus*, aliaeque. Summa autem errorum inde prouenit, quod Uoordam, indici praemisso nimis fidens, non aduertit apud Haloandrum ordinem hinc inde recedere ab eo, quem Gothofredus obseruauit. Ita enim quae apud Gothofredum est *decima*, apud Haloandrum est *undecima*, quae illi *quingagesima*, huic numeratur *quadragesima prima*, & *quingagesima septima* apud hunc est *quingagesima octaua*.

Ut uero tandem aliquando constet, quid apud Gregorium nostrum quaeri possit & inueniri, quidue ab eo omiffum sit, scito, in Graeco textu, si nempe *octauam*, quae duplicem notam prae se fert, pro una habeas, nonnisi Constitutiones exhiberi *Centum quadraginta tres*. Exulant enim penitus Nouellae sequentes: 6. 7. 9. 11. 40. 41. 46. 54. 55. 56. 58. 62. 68. 75. 98. 106. 127. 129. 137. 140. & 149. Ex harum tamen numero quaedam, etsi non suo loco, alibi tamen, maximam partem in Haloandrino corpo-

corpore leguntur. Nam Nouellae *centesimae uicesimae septimae* multae lacinae attextae uisuntur Nouellae *centesimae decimae octauae & sequenti*, ut jam CONTIVS notarat, & e *centesima tricesima septima* pleraque inserta leguntur Nouellae *centesimae uicesimae tertiae*. Neque haec confusio Florentino MS. ex quo Haloandrinus codex fluxit, propria est, sed idem in latinis quoque accidit, quemadmodum animaduerti in scripto libro, quem supra laudaui, in quo maxima pars nouellae *tertia* inserta est *centesimae uicesimae quintae*. Ex iis uero, quae apud Haloandrum superesse diximus supra centum, quadraginta tribus, aliquarum non nisi Tituli nudi exhibentur, nimirum Nou. 2. 5. 74. 76. (quae ibi insignitur nota 75.) 79. 83 & 84. quas si, ut fecit Uoorda, rursus subtrahere uelis, ex omni numero supererunt tantummodo *centum triginta septem*. Rursus aliae non nisi per Epitomen extant, quales sunt: 22. 33. 34. 35. 36. 37. 65. 104. 111. 114. 122. 138. 143. 150. (quae unice seruata est ab Hal.) & 165. Est quidem adhuc una Epitome, Nouellae nempe *sexagesimae et secundae*, sed ea non nisi in latino textu uisitur. Neutiquam tamen, quemadmodum Uoorda uolebat, e Juliano transcripta, est imo ab ea adeo diuersa, ut ex duabus istis unam constauerit CONTIVS, & reliqui deinceps Editores. Non autem omnium Epitomarum graecarum uersio ab Haloandro facta est, sed quarundam tantum ita, ut in locum reliquarum suffecerit uersionem uulgarem, cuius instituti rationem non facile explicaueris. Contra uero si quaeris, cur, cum in Norica plurimum non nisi Constitutiones habeantur CXLIII., eaeque nequidem integrae omnes, nihilo tamen minus in praefixo Indice numerentur CLXV. non difficilis erit responsio. Id enim ideo factum est quod non fugerat Haloandrum mancum esse exemplar suum, & intercidisse temporis iniuria quasdam, ut & notauit alicubi, v. c. post
 Nouel-

Nouellam XLVIII. & LXIX. imo appareret nonnullas adeo seruatas
 ex his esse in Latinis Codicibus. Inde quoque enatum ipsi est con-
 silium, de inferendis nonnullibi legibus ex vulgari translatione,
 quale quid generatim factum deprehendimus in Nou. 2. 5. 6. 7. 9. 22.
 33. 34. 46. 54. 55. 56. 58. 74. 76. 79. 83. 84. 98. 106. (quae tamen ap. Hal-
 demum est 130.) 111. 114. 127. 143. Quando uero de *integris* grae-
 cis Constitutionibus apud Haloandrum loquimur, restricte id intel-
 ligendum est. Neque enim ignoramus, etiam in his passim, quae
 corrupti minusque perfecti exemplaris est culpa, uersus, quin ca-
 pita adeo deficere, quae successu temporis detecta *Scrimgeri* prae-
 primis industria in lucem produxit. Aliquam tamen huius meriti
 partem recte sibi uindicat humanioris Jurisprudentiae instaurator
 felicissimus *Alciatus*, cujus liberali opera plures non contemnendae
 lacinae attextae sunt Haloandri Nouellis, in editione praestantissi-
 ma, quae apud Heruagium Basileae anno MDXLI. prodiit. Id au-
 tem ideo monuimus, quia uel ipse *Hombergkius*, etsi non ignarus
 huius editionis, tamen non ubique satis attentus ad rem fuit. Sed
 de Haloandro haec satis. Quae praeterea ad historiam Nouella-
 rum notauimus, ea alii tempori & loco referuamus. Jam enim,
 cuius rei causa haec quomodocunque scripta sunt edicendum uide-
 tur. Nimirum instat proxime natalis dies Regis Augustissimi CHRI-
 STIANI VII. artium Fautoris, pacis Conseruatoris, libertatis
 iustae sentiendi, dicendi, scribendi hucusque &, quod cum Princi-
 pis ingenium, tum ipsa rei utilitas summa, tempestatisque qua ui-
 uimus singularis conditio fortiter sperare iubet, in posterum quo-
 que Statoris, Academiae suae Nutritoris. Cujus diei anniuersariam
 laetitiam, cum in more positum sit, publica oratione celebrare: ut
 solemnem conuentum d. XXIX. Ianuarii hora ante meridiem XI. in
 Auditorio majori habendum, praesentia sua ornare uelint, quicun-
 que Musis fauent doctaeque festiuitati, qua par est obseruantia &
 humanitate, orat, precatur Prorektor & Senatus Academicus. P.
 P. Kiliae, sub sigillo Academiae, Dominica III. post festum Epipha-
 nias. A. R. S. c1c1cccxciii.

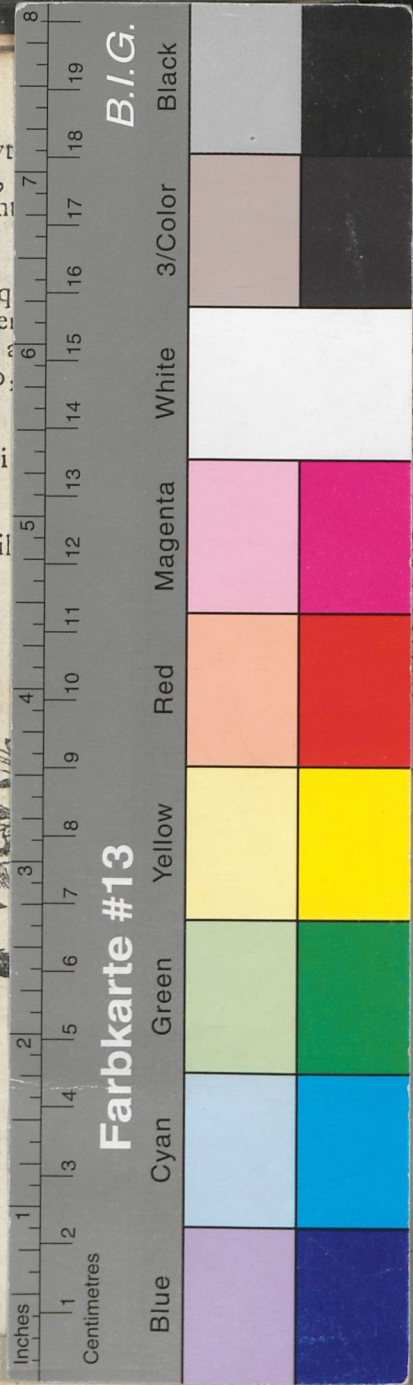
(L. S.)

Kiel, Diss.; 1777-1800

f
5b₁

B.I.G.

Farbkarte #13

1794 21
379

RECVRRENTEM
DIE. XXIX. IAN. CIOIOCCXCIIII.
AVGVSTISSIMI. REGIS
CHRISTIANI. VII

NATALEM

SOLEMNI. ORATIONE. CELEBRANDVM

INDICVNT

PRORECTOR. ET. SENATVS
ACADEMIAE. KILONIENSIS

INTERPRETE

A. G. CRAMER

ANTECESSORE

Insunt: ad Historiam Nouellarum Iustiniani Imp. Analec̃ta literaria.

KILONII

LITERIS. MICH. FRIDER. BARTSCHII. ACAD. TYPOGR.

*Dr. Hofrath G. Director Ingenieur
zu Jellen.*

